

Bærekraftstrategi

EIENDOMSBRANSJENS ROLLE I Å NÅ BÆREKRAFTSMÅLENE TIL FN

| 2019 |

Bærekraft er konkurransekraft

FNs bærekraftsmål er verdens felles arbeidsplan som skal nås innen 2030. Bærekraftig utvikling består av tre dimensjoner: økonomi, miljø og sosiale forhold. Det er sammenhengen mellom disse tre som avgjør om noe er bærekraftig. Bærekraftsmålene har 17 overordnede mål og 169 tilhørende delmål.

Relevans: Stortingsmeldingen om bærekraftsmålene (Meld. St. 24) understreker behovet for samstemthet mellom hva vi gjør i Norge og ellers i verden. Selv "nasjonale næringer" har globale koblinger. Derfor har tiltak i Norge – også i næringslivet – betydning for bærekraftsmålene.

Krav og muligheter: Eiendomsbransjen vil bli påvirket av nasjonale myndigheters forpliktelse til FN's bærekraftsmål. Både som konsekvens av kommende EU-direktiver og finansbransjens risikovurdering, ser vi endrede vilkår fra bankene for bærekraftige bygg. Vi begynner også å se endringer i etterspørselen.

Omverden vår er i endring, og det er forretningsmessig fornuftig å være frempå og forberedt. Bærekraft er konkurransekraft.

Situasjonsanalyse

Vår bransje utvikler stedene der folk jobber, oppholder seg og bor. Eiendomsbransjen investerer også mest kapital i Norge. Hva vår bransje leverer, vil derfor kunne ha betydelig innvirkning på oppnåelse av bærekraftsmålene og fremtidens Norge.

Bygg står for ca. 40 % av verdens utslipp. Norsk Eiendom og bransjen har hatt fokus på **miljø og klima**, og Eiendomssektorens veikart mot 2050 har gitt næringen et viktig verktøy. Fremover blir det viktig å fortsette i dette sporet og få flere selskaper til å signere på Veikartet. I tillegg bør Norsk Eiendom styrke arbeidet rettet mot eksisterende bygg, og å få myndighetene med på omstillingen.

Sosial bærekraft er derimot et område som Norsk Eiendom har hatt begrenset fokus på, og hvor det fortsatt er et stort behov for et systematisk arbeid, som gjør at bransjen kan bidra med endringer i praksis. Ferdigstilling av Håndbok for bærekraftig områdeutvikling, samt arbeidet med bedre medvirkningsprosesser vil være viktige momenter for å oppfylle målene knyttet til sosial bærekraft.

I media og gjennom rapporter fra bl.a. SSB er seriøsitet, likestilling og bruk av lærlinger blitt løftet frem som utfordringer for bygg-, anlegg- og eiendomssektoren. Dette er områder der andre bransjeforeninger legger et ned en betydelig innsats, og hvor vår bransje har potensiale til å bruke bestillermakten vår i større grad.

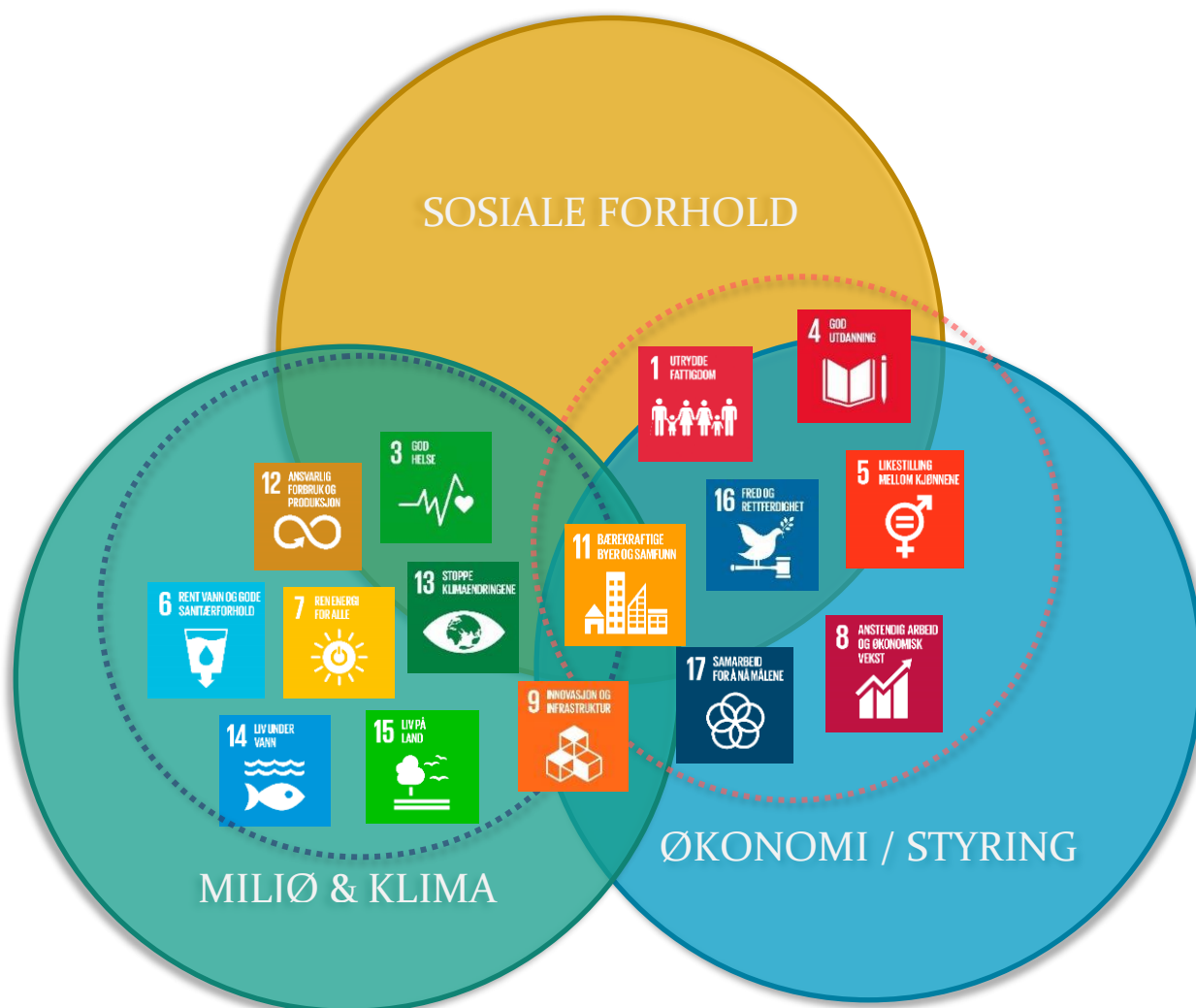
Økonomisk bærekraft (eng: *governance*) og styring går gjennom som en rød tråd i arbeidet med både sosial og miljømessig bærekraft. Det å bygge og oppgradere bygg som er fremtidsrettet, og å benytte etiske og innovative løsninger for å nå dette, er noe

av nøkkelen for å være konkurransedyktig fremover. Overnevnte medvirkningsarbeidet er også tett koblet på dette.

Eiendomsaktører skal tilføre sine prosjekter bærekraft fordi det er **etisk riktig** og vil være etisk riktig og **kommersielt lønnsomt**. Et bygg eller et område vil ha økt attraktivitet og markedsverdi, når det er tidsriktig og befinner seg i "et yrende og velfungerende folkeliv".

I vedlegget til strategien ligger en grundig gjennomgang av hvilke av de 169 **delmålene som er relevante** for bransjen, med tilhørende tiltak. Ut fra den analysen, kan de overordnede målene plasseres som illustrert under i de tre bærekraftsdimensjonene: økonomi, miljø og sosiale forhold.

Oppsummert er Norsk Eiendom og bransjen godt i gang med målene i miljø- og klimafeltet (sirklet med blå prikker), mens det fortsatt er stort potensiale for å styrke og systematisere arbeidet i skjæringspunktet mellom sosial- og økonomisk bærekraft (sirklet med rød prikker).

Illustrasjon: Bærekraftsmålene fordelt på tre dimensjoner for norsk eiendomsbransje

STRATEGI

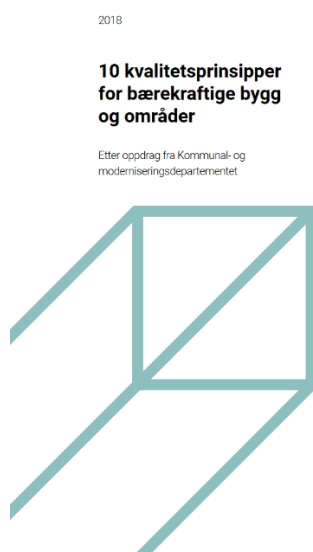
For å nå bærekraftsmålene fordrer det handling fra myndighetene, enkeltbedrifter og bransjen i sin helhet. Myndighetene vil ikke klare bærekraftsmålene uten eiendomsbransjens bidrag. Til gjengjeld vil eiendomsbransjen få mer robuste og forutsigbare rammebetingelser og dertil styrket vårt omdømme.

Vi har tidligere erkjent at bygg og områder vil være en viktig bidragsyter for å lykkes med nullutslippssamfunnet. På samme måte vil eiendomsbransjen være en avgjørende bidragsyter for å skape sosialt og økonomisk bærekraftige samfunn. Og her er det behov for å trappe opp innsatsen fra Norsk Eiendom som skissert i forrige del.

Bidra til bransjeutvikling ved å sikre at det utvikles verktøy (håndbøker o.l.) som eiendomsbedrifter enkelt kan implementere for å nå bærekraftsmålene. Dette må ses i sammenheng med eksisterende veiledere og samarbeid.

Norsk Eiendom skal:

1. Sikre at det utvikles verktøy for enklere innføring av bærekraftige løsninger i eiendomsbedrifter.
2. Gjøre eksisterende verktøy som bidrar til bærekraftig omstilling mer kjent blant medlemmene.
3. Utvikle konkrete anbefalinger på hvordan digitalisering kan bidra til bærekraftige løsninger.
4. Bidra til utvikling og deling av beste praksis.
5. Følge opp kravene til myndighetene og bransjen for en bærekraftig omstilling.

bygg
21

H Å N D B
O K F O
R BÆR
E K R A F
T I G O
M R Å D E
U T V I K
L I N G

Illustrasjon: Bygg21s 10 kvalitetsprinsipper og Håndbok for bærekraftig stedsutvikling er eksisterende og kommende verktøy som er relevant for bærekraftsmålene.

Hvordan skal medlemmene bidra?

Som en bærekraftig bedrift utøver man samfunnsansvar, men man vil også kunne styrke omdømme, øke handlingsrom og ikke minst gi et konkurransefortrinn ved å imøtekomme kommende krav fra kunder, myndigheter og finansnæringen.

Norsk Eiendom bør jobbe for at alle medlemmer:

1. Har bærekraftsmålene som en del av sin virksomhetsstrategi (se vedlegg for forslag til konkrete tiltak)
2. Bruker *10 kvalitetsprinsipper bærekraftig bygg og områder* som inspirasjonsgrunnlag ved utvikling av konkrete bygg- og områdeprosjekter
3. Forplikter seg til å implementere *10 anbefalte strakstiltak for eiendomsselskap og 10 anbefalte strakstiltak for boligutviklere* (i *Eiendomssektorens veikart mot 2050*) i sine virksomhetsstrategier
4. Aktivt bruker håndboken for *Bærekraftige stedsutvikling*
5. Styrker arbeidet med likestilling, seriøsitet og kompetanse

10 ANBEFALTE STRAKSTILTAK FOR SMÅ OG STORE BYGGEIERE

1 Miljøsertifisere organisasjonen (ISO 14001 eller Miljøfyrtårn for mindre bedrifter) 2 Fjerne fossil oppvarming (olje og gass), også til topplast 3 Kun kjøpe bygningsprodukter uten innhold av helse- og miljøfarlige stoffer 4 Innføre miljøledelsessystem, for eksempel en BREEAM-In-Use gjennomgang, på hele porteføljen og sette opp plan for kontinuerlig forbedring av byggene 5 Gjennomføre en utredning om hva takflatene kan og bør brukes til, som for eksempel overvannshåndtering, energiproduksjon, rekreasjonsareal eller birøkt	Nybygg og rehabiliteringer 6 Premiere innovative løsninger og diskutere risikohåndtering, for eksempel gjennom å sette av en egen post i budsjettet for risiko ved utprøving av nye løsninger 7 Kreve at arkitekten utarbeider plan for hvordan materialene kan demonteres og gjenbrukes ved ombygging eller riving og tilstrebe å finne løsninger og materialer som gir minst mulig avfall 8 Bestille energibudsjett for beregnet reelt energibruk (i tillegg til beregningskrav i TEK) og dokumentasjon av hvilke tiltak som er gjort for å få ned forventet reelt energibruk i drift av bygget 9 Etterspørre og prioritere bygningsprodukter som har lave klimagassutslipp (dokumentert gjennom EPD (Environmental Product Declaration)) 10 Etterspørre fossilfri byggeplass

Illustrasjon: Strakstiltakene i "Eiendomssektorens veikart mot 2050" og Grønn Byggallianses verktøypakker for å følge opp disse er eksempel på eksisterende verktøy som bidrar til miljømessig bærekraft.

Hvordan skal bransjen og myndighetene bidra i fellesskap

Norsk Eiendom ønsker at det utvikles en nasjonal bærekraftspolitikk som er tverrpolitisk og langsiktig.

Utvikling av rammebetingelser, utnyttelse av virkemidler og dosering av innsats har størst mulighet til å bli målrettet og effektivt om programmering og planlegging skjer i et reelt og tillitsbasert samarbeid mellom myndigheter og næring.

Norsk Eiendom bør jobbe for at myndighetene:

1. Videreutvikler Klimaforliket til å bli Bærekraftsforliket
2. Implementerer *10 kvalitetsprinsipper bærekraftig bygg og områder* i premissdokumenter som Teknisk forskrift og i saksbehandling av prosjekter
3. Følger opp seg til *10 anbefalte strakstiltak for myndigheter Eiendomssektorens veikart mot 2050*
4. Samhandler om prinsippene i *Håndboken for bærekraftig stedsutvikling*
5. Innfører krav om rapportering på bærekraft i Aksjeloven
6. Gjør vurderinger av bærekraft på offentlig infrastrukturtiltak
7. Samarbeider om veiledning i bærekraftig stedsutvikling
8. Samarbeider om veiledning i bærekraftig boligutvikling
9. Samarbeider om veiledning i bærekraftig utforming av arbeidsplasser
10. Samarbeide om å utarbeide modeller for bærekraftig finansiering av utvikling og drift av eiendommer

Vedlegg: Relevante bærekraftsmål og konkrete tiltak

Flere selskaper ønsker å ha et bevisst forhold til, og være med å oppfylle, FNs bærekraftsmål. Ved første øyekast kan enkelte av FNs 17 bærekraftsmål virke svært relevante, mens andre ikke. For å ha en presis tilnærming er det derimot viktig å se på de 169 delmålene for å forstå om målene er bransjerelevante. Dette vedlegget er derfor en gjennomgang av delmålene som har relevans for næringen, og eksempel på tiltak som kan benyttes. På denne måten er denne delen en nyttig peker for eiendomsbedrifter som skal utvikle sin bærekraftsstrategi.

Ingen av delmålene under mål 2 om sult og mål 10 om ulikhet har bransjen direkte innvirkning på, og vil derfor ikke bli behandlet i dokumentet. Referanse til eksemplene det vises til under finnes i slutten av dette dokumentet. Dokumentet er ikke uttømmende, og vil bli oppdatert, men gir en nyttig oversikt og innføring.

MÅL 1: UTRYDDE FATTIGDOM

Relevante delmål

1.2) Innen 2030 og i samsvar med nasjonale definisjoner, minst halvere andelen menn, kvinner og barn i alle aldre som lever i **fattigdom**.

1.4) Innen 2030 sikre at alle kvinner og menn, særlig fattige og sårbare personer, har lik rett til økonomiske ressurser samt **tilgang til** grunnleggende tjenester, eierskap til og kontroll over jord og annen form for **eiendom**, arv, naturressurser, egnet teknologi og finansielle tjenester, herunder mikrofinansiering.

1.5) Innen 2030 bygge opp **motstandskraften** til fattige og personer i utsatte situasjoner, slik at de blir mindre utsatt for og sårbare overfor klimarelaterte ekstreme hendelser og andre økonomiske, sosiale og miljømessige påkjenninger og katastrofer.

Tiltak:

- ✓ Krav om etisk handel i kontrakter og ved innkjøp (f.eks. NS-ISO 20400 Bærekraftige innkjøp)
- ✓ Sikre variert boligmix, som inkluderer rimelige boenheter av god kvalitet (f.eks. Oslo kommunes Kompaktboligstandard)
- ✓ Øke bruken av kommersiell "leie til eie"
- ✓ Samarbeide med myndighetene om en "tredje boligsektor"

MÅL 3: GOD HELSE

Relevante delmål

3.9) Innen 2030 betydelig redusere antall dødsfall og sykdomstilfeller forårsaket av **farlige kjemikalier og forurenset luft, vann og jord.**

Strakstiltak fra Eiendomssektorens veikart mot 2050:

- ✓ Kun kjøpe bygningsprodukter uten innhold av helse- og miljøfiendtlige stoffer
- ✓ Etterspørre fossilfri byggeplass (inkludert transport)

Øvrige tiltak:

- ✓ Fjerne potensielle utslippskilder på byggeplasser
- ✓ Tilrettelegge for at bruker av bygget velger miljøvennlige fremkomstmidler

MÅL 4: GOD UTDANNING

Relevante delmål

4.4) Innen 2030 oppnå en betydelig økning i antall unge og voksne med **kompetanse**, blant annet i tekniske fag og yrkesfag, som er relevant for sysselsetting, anstendig arbeid og entreprenørskap.

Tiltak:

- ✓ Krav om bruk av lærlinger i kontraktene
- ✓ Ha praktikantstillinger i virksomheten
- ✓ Samarbeide med forskningsmiljøer

MÅL 5: LIKESTILLING MELLOM KJØNNENE

Relevante delmål

5.1) Gjøre slutt på alle former for **diskriminering** av jenter og kvinner i hele verden.

5.5) Sikre kvinner fullstendig og reell deltakelse og like muligheter til **ledende stillinger på alle nivåer** i beslutningsprosessene i det politiske, økonomiske og offentlige liv.

Tiltak:

- ✓ Følge Likestillings- og diskrimineringsombudets "Håndbok for arbeidslivet. Likestilling og mangfold"
- ✓ Øke kvinneandel i styre og alle beslutningsnivåer

MÅL 6: RENT VANN OG GODE SANITÆRFORHOLD

Relevante delmål

6.3) Innen 2030 sørge for bedre **vannkvalitet** ved å redusere forurensning, avskaffe avfallsdumping og mest mulig begrense utslipp av farlige kjemikalier og materialer, halvere andelen ubehandlet **spillvann** og i vesentlig grad øke gjenvinning og trygg ombruk på verdensbasis.

Straktiltak fra Eiendomssektorens veikart mot 2050:

- ✓ Kun kjøpe bygningsprodukter uten innhold av helse- og miljøfiendtlige stoffer

Øvrige tiltak:

- ✓ Fjerne potensielle utslippskilder på byggeplasser

MÅL 7: REN ENERGI FOR ALLE

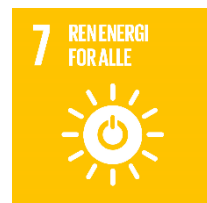
Relevante delmål

7.2) Innen 2030 betydelig øke andelen **fornybar energi** i verdens samlede energiforbruk.

7.3) Innen 2030 doble **energieffektivitetsraten** på verdensbasis.

Straktiltak fra Eiendomssektorens veikart mot 2050:

- ✓ Fjerne fossil oppvarming, også til topplast
- ✓ Bestille energibudsjetter for beregnet reelt energibruk (i tillegg til beregningskrav i TEK) og dokumentasjon av hvilke tiltak som er gjort for å få ned forventet reelt energibruk i drift av bygget (Se også NS-EN ISO 52000-serien, NS 6430 og SN/TS 3031)
- ✓ Gjennomføre en utredning om hva takflatene kan og bør brukes til, som f.eks. [...] energiproduksjon
- ✓ Inkludere krav om energiledelse i leieavtalene (jf. Veikartet)

MÅL 8: ANSTENDIG ARBEID OG ØKONOMISK VEKST

Relevante delmål

8.4) Til og med 2030 gradvis å **bedre utnyttelsen av globale ressurser** innenfor forbruk og produksjon, og arbeide for å oppheve koblingen mellom økonomisk vekst og miljøødeleggelser, i samsvar med det tiårige handlingsprogrammet for bærekraftig forbruk og produksjon, der de utviklede landene går foran.

8.5) Innen 2030 oppnå full og produktiv sysselsetting og **anstendig arbeid** for alle kvinner og menn, deriblant ungdom og personer med nedsatt funksjonsevne, og oppnå lik lønn for likt arbeid.

8.8) Beskytte **arbeiderrettigheter** og fremme et **trygt og sikkert** arbeidsmiljø for alle arbeidstakere, herunder arbeidsinnvandrere og særlig kvinnelige innvandrere, samt arbeidstakere i vanskelige arbeidsforhold.

Tiltak:

- ✓ Stille seriøsitetskrav i kontrakter
- ✓ Bruke seriøsitetsregister (f.eks. Startbank)
- ✓ Styrke oversikten over underleverandører (f.eks. ved å begrense antall ledd på underleverandører)
- ✓ Krav om etisk handel i kontrakter og ved innkjøp (f.eks. NS-ISO 20400 Bærekraftige innkjøp)

MÅL 9: INNOVASJON OG INFRASTRUKTUR

Relevante delmål

9.4) Innen 2030 oppgradere infrastruktur og **omstille næringslivet** til å bli mer bærekraftig, med en mer **effektiv bruk av ressurser** og større anvendelse av rene og **miljøvennlige teknologiformer og industriprosesser**, der alle land gjør en innsats etter egen evne og kapasitet.

Straktiltak fra Eiendomssektorens veikart mot 2050:

- ✓ Premiere innovative løsninger og diskutere risiko-håndtering, for eksempel gjennom å sette av en egen post i budsjettet for risiko ved utprøving av nye løsninger

Øvrige tiltak:

- ✓ Innføre innovasjonsledelse (f.eks. CEN/TS 16555)

MÅL 11: BÆREKRAFTIGE BYER OG SAMFUNN

Relevante delmål

11.1) Innen 2030 sikre **allmenn tilgang til tilfredsstillende og trygge** boliger og grunnleggende tjenester til en overkommelig pris, og bedre forholdene i slumområder.

11.2) Innen 2030 sørge for at alle har tilgang til trygge, lett tilgjengelige og **bærekraftige transportsystemer til en overkommelig pris**, og bedre sikkerheten på veiene, særlig gjennom utbygging av offentlige transportmidler og med særlig vekt på behovene til personer i utsatte situasjoner, kvinner, barn, personer med nedsatt funksjonsevne samt eldre.

11.3) Innen 2030 oppnå en mer inkluderende og bærekraftig **urbanisering** med mulighet for en integrert og bærekraftig bosettingsplanlegging og -forvaltning som gir medbestemmelse i alle land.

11.4) Styrke innsatsen for å verne om og sikre verdens **kultur- og naturarv**.

11.5) Innen 2030 oppnå en betydelig reduksjon i antall dødsfall og antall personer som rammes av **katastrofer**, herunder vannrelaterte katastrofer, samt i betydelig grad minske de direkte økonomiske tap i verdens samlede bruttonasjonalprodukt som følge av slike katastrofer, med vekt på beskyttelse av fattige og personer i utsatte situasjoner.

11.6) Innen 2030 redusere negative konsekvenser for **miljøet i storbyene** målt per innbygger, blant annet ved å legge særlig vekt på **luftkvalitet** samt offentlig og annen form for **avfallshåndtering**.

11.7) Innen 2030 sørge for allmenn tilgang til trygge, inkluderende og lett tilgjengelige **grøntområder** og offentlige rom, særlig for kvinner, barn og eldre samt personer med nedsatt funksjonsevne.

Strakstiltak fra Eiendomssektorens veikart mot 2050:

- ✓ Vurdere byggets muligheter for samspill med omgivelsene
- ✓ Vurder hvordan boligprosjektet kan stimulere brukere til en bærekraftig livsstil

Tiltak:

- ✓ Følge Håndbok for bærekraftig stedsutvikling
- ✓ Innføre ledelsessystem for bærekraftig utvikling i lokalsamfunn (f.eks. BREEAM Communities og NS-EN ISO 37101)

MÅL 12: ANSVARLIG FORBRUK OG PRODUKSJON

Relevante delmål

12.1) Gjennomføre det tiårige handlingsprogrammet for **bærekraftig** forbruk og **produksjon**, med deltakelse fra alle land og der de utviklede landene går foran, samtidig som det tas hensyn til utviklingslandenes utviklingsnivå og muligheter.

12.4) Innen 2020, og i samsvar med internasjonalt vedtatte rammeverk, oppnå en mer **miljøvennlig forvaltning av kjemikalier og alle former for avfall** gjennom hele deres livssyklus, og betydelig redusere utslipp av kjemikalier og avfall til luft, vann og jord for mest mulig å begrense skadevirkningene for menneskers helse og for miljøet.

12.5) Innen 2030 betydelig **redusere avfallsmengden** gjennom forbud, reduksjon, gjenvinning og ombruk.

12.6) Stimulere selskaper, særlig store og flernasjonale selskaper, til å innføre **bærekraftige arbeidsmetoder** og integrere informasjon om bærekraft i sine **rapporteringsrutiner**.

Strakstiltak fra Eiendomssektorens veikart mot 2050:

- ✓ Kun kjøpe bygningsprodukter uten innhold av helse- og miljøfarlige stoffer
- ✓ Kreve at arkitekten utarbeider plan for hvordan materialene kan demonteres og gjenbrukes ved ombygging eller rivning og tilstrebe å finne løsninger og materialer som gir minst mulig avfall
- ✓ Etterspørre fossilfri byggeplass
- ✓ Etterspørre og prioritere bygningsprodukter som har lave klimagassutslipp (dokumentert gjennom Environmental Product Declaration)

Øvrige tiltak:

- ✓ Etterspørre avfallsfrie byggeplasser
- ✓ Nøye vurdere om rivning er riktig (NB. Grønn Byggallianse kommer med veilederen "Tenk deg før du river" i 2019)

MÅL 13: STOPPE KLIMAENDRINGENE*Relevante delmål*

13.3) Styrke enkeltpersoners og institusjoners evne til å **motvirke, tilpasse seg og redusere konsekvensene** av klimaendringer og deres evne til tidlig varsling, samt styrke kunnskapen og bevisstgjøringen om dette.

* I erkjennelsen av at **FNs rammekonvensjon om klimaendring** er det viktigste internasjonale og mellomstatlige forumet for forhandlinger om globale tiltak mot klimaendringer.

Strakstiltak fra Eiendomssektorens veikart mot 2050:

- ✓ Innføre miljøledelsessystem, f.eks. en "BREEAM In Use"-gjennomgang, på hele porteføljen og sette opp plan for kontinuerlig forbedring av byggene
- ✓ Etterspørre fossilfri byggeplass (inkludert fossilfri transport til/fra byggeplass)
- ✓ Fjerne fossil oppvarming
- ✓ Gjennomføre en utredning om hva takflatene kan og bør brukes til, som f.eks. [...] energiproduksjon
- ✓ Etterspørre og prioritere bygningsprodukter som har lave klimagassutslipp (dokumentert gjennom EPD (Environmental Product Declaration))

Øvrige tiltak:

- ✓ Kartlegge og forbedre fotavtrykket via klimagassregnskap (f.eks. NS3720) og livsløpsvurderinger (LCA: Life Cycle Assessment)
- ✓ Passivhus og lavenergibygninger (NS 3700 og NS 3701)
- ✓ Tilrettelegge for at bruker av bygget velger miljøvennlige fremkomstmidler

MÅL 14: LIV UNDER VANN

Relevante delmål

14.1) Innen 2025 forhindre og i betydelig grad redusere alle former for **havforurensning, særlig fra landbasert virksomhet**, herunder forurensning forårsaket av flytende vrakrester og næringsstoffer.

Tiltak:

- ✓ Fjerne potensielle utslippskilder på byggeplasser

MÅL 15: LIV PÅ LAND

Relevante delmål

15.1) Innen 2020 sikre bevaring, gjenoppretting og bærekraftig bruk av **ferskvannsbaserte økosystemer** og tjenester som benytter seg av disse økosystemene, på land og i innlandsområder, særlig skoger, våtmarker, fjell og tørre områder, i samsvar med forpliktelser i henhold til internasjonale avtaler.

15.2) Innen 2020 fremme gjennomføring av en bærekraftig forvaltning av all slags skog, stanse **avskoging**, gjenopprette forringede skoger og i betydelig grad øke skoggjenreising og nyplanting på globalt nivå.

15.5) Iverksette umiddelbare og omfattende tiltak for å redusere ødeleggelsen av habitater, stanse tap av **biologisk mangfold** og innen 2020 verne truede arter og forhindre at de dør ut.

15.8) Innen 2020 innføre tiltak for å unngå innføring og spredning av **fremmede arter** og for i betydelig grad å redusere fremmede arters påvirkning på land- og vannbaserte økosystemer, samt kontrollere eller utrydde prioriterte miljøfremmede arter.

15.9) Innen 2020 innarbeide prinsipper om økosystemer og biologisk mangfold i **nasjonale og lokale planleggings- og utviklingsprosesser**, strategier for fattigdomsreduksjon samt regnskaper.

Strakstiltak fra Eiendomssektorens veikart mot 2050:

- ✓ Utnytte takflatene, bl.a. til vegetasjon

Tiltak:

- ✓ Fjerne potensielle utslippskilder på byggeplasser
- ✓ Vektlegge biologisk mangfold og økosystemer ved planlegging av byggeprosjekter
- ✓ Stille krav om at fremmede arter ikke innføres

MÅL 16: FRED OG RETTFERDIGHET

Relevante delmål

16.5) Oppnå en betydelig reduksjon i alle former for **korrupsjon** og bestikkelser.

16.7) Sikre lydhøre, inkluderende, medbestemmende og representative **beslutningsprosesser** på alle nivåer.

Tiltak:

- ✓ Implementere ledelsessystemer for antikorrupsjon (f.eks. NS-ISO 37001 Antikorrupsjon)
- ✓ Bedre medvirkningsprosessen i reguleringssaker (NB. Norsk Eiendom kommer med en veileder i 2019)

MÅL 17: SAMARBEID FOR Å NÅ MÅLENE

Relevante delmål

17.17) Stimulere til og fremme velfungerende **partnerskap** i det offentlige, mellom det offentlige og private og i det sivile samfunn, på grunnlag av partnerskapenes erfaringer og ressursstrategier.

Tiltak:

- ✓ Signere Veikartet for eiendomssektoren
- ✓ Inngå miljøpartnerskap mellom offentlig og privat (f.eks. Futurebuilt)

TILTAK OPPSUMMERT

Bærekraftsmål og delmål	Strakstiltak /Veikart	Standard	Øvrige tiltak		
1. Fattigdom		NS-ISO 20400 Bærekraftige innkjøp	Rimelige boenheter med kvalitet: Oslo kommunes Kompaktboligstandard	Kommersiell "leie til eie"	
3. Helse	x		Fjerne potensielle utslippskilder på byggeplasser	Fossilfri transport under bygging og av bruker	
4. Utdanning			Lærlingkrav	Praktikantordning i egen virksomhet	Samarbeide med forskningsmiljøer
5. Likestilling			Øke kvinneandel i styrer og alle beslutningsnivåer	LDOs "Håndbok for arbeidslivet. Likestilling og mangfold"	
6. Vann og sanitær	x		Fjerne potensielle utslippskilder på byggeplasser		
7. Ren energi	x	NS-EN ISO 52000-serien, NS 6430 og SN/TS 3031	Installere fornybar energiproduksjon i bygg	Krav om energiledelse i leieavtalene	
8. Arbeid og økonomi		NS-ISO 20400 Bærekraftige innkjøp	Seriøsitetskrav i kontrakter	Bruke seriøsitetsregister	Styrke oversikten over underleverandører
9. Innovasjon og infrastruktur	x	CEN/TS 16555			
11. Byer og samfunn	x	NS-EN ISO 37101	"Håndbok for bærekraftig stedsutvikling"	BREEAM Communities	
12. Forbruk og produksjon	x		Etterspørre avfallsfrie byggeplasser	Veileder: "Tenk deg om før du river"	
13. Klima	x	NS3720, NS 3700 og NS 3701	Tilrettelegge miljøvennlige transport		
14. Liv under vann			Fjerne potensielle utslippskilder på byggeplasser		
15. Liv på land	x		Fjerne potensielle utslippskilder på byggeplasser	Vektlegge biologisk mangfold og økosystemer ved planlegging av byggeprosjekter	Krav mot fremmede arter
16. Fred og rettferdighet		NS-ISO 37001	Medvirkningsprosess-veileder		
17. Samarbeid	x		Inngå miljøpartnerskap mellom offentlig og privat		

*Fargene viser til hvilke av de tre bærekraftsdimensjonene: sosial (rødt), miljø (grønt) og økonomi/styring (gult), som er mest relevant for målet sett fra eiendomsbransjen.

Kilder

Bygg 21 (2018). "10 kvalitetsprinsipper for bærekraftige bygg og områder".

https://www.bygg21.no/contentassets/acoa9a5aof59441ca16obdbff05c018a/33019_delrapport-3a_digitalt.compressed.pdf

Likestilling- og diskrimineringsombudet (2009). "Håndbok for arbeidslivet. Likestilling og mangfold". URL:

https://www.ldo.no/globalassets/brosjyrer-handboker-rapporter/ldo_haandbok-10-09-09.pdf

Norsk Eiendom og Grønn Byggallianse (2016). "Eiendomssektorens veikart mot 2050". <https://www.norskeiendom.org/wp-content/uploads/2016/09/Eiendomssektorens-veikart-mot-2050.pdf> og tilhørende kunnskapssenter:

<https://byggalliansen.no/kunnskapssenter/strakstiltak-eiendomssektorens-veikart-frem-mot-2050/>

Oslo kommune (2015). "Kompaktboliger. Policy for kvalitet i små boliger".

<https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/1385759/Innhold/Plan%20%C2%20bygg%20og%20eiendom/Byggesaksveiledere%20%C2%20onormer%20og%20skjemaer/Kompaktboliger%20-%20Policy%20for%20kvalitet%20i%20sm%C3%A5%20boliger.pdf>

Standard Norge (2019). "FNs bærekraftsmål".

<https://www.standard.no/toppvalg/om-oss/baerekraft/>

Upubliserte kilder:

Danielsberg, Anne og Marie Indrelid Winsvold (2019). Masteroppgave: "Hvilke indikatorer kan benyttes for å rapportere på de viktigste av FNs bærekraftsmål for norsk Bygg- og Eiendomsbransje".

Grønn Byggallianse (2019). "Tenk deg om før du river".

Norsk Eiendom og Grønn Byggallianse (2019). "Håndbok for bærekraftig stedsutvikling".